

چالش‌های بخش خصوصی آموزش عالی ایران

دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۲/۳؛ پذیرش مقاله: ۱۳۹۸/۷/۳۰

مجید رضائیان*

چکیده

هدف: افزایش تقاضای اجتماعی ورود به دانشگاه و ناتوانی در تأمین منابع مالی برای توسعه‌ی آموزش عالی، بسیاری از دولت‌ها را به جلب مشارکت بخش خصوصی، ترغیب کرده است. در ایران نیز آموزش عالی خصوصی از سال ۱۳۳۷ مورد توجه قرار گرفته و فعالیت این بخش همراه با نوسان زیاد، تاکنون ادامه یافته است. این مراکز در مسیر فعالیت خود با چالش‌های مختلفی روبرو بوده که فعالیت آن را با دشواری مواجه ساخته است. در این مقاله از دیدگاه صاحب‌نظران به بررسی مهم‌ترین چالش‌های پیش روی این بخش در آموزش عالی ایران پرداخته شده است.

مواد و روش‌ها: جامعه آماری در این تحقیق شامل از ۷۵ تن از خبرگان و دربرگیرنده طیف متنوعی از مسئولین اجرایی و صاحب‌نظران آموزش عالی است. برای گردآوری داده‌ها از شیوه پیمایش و ابزار پرسش‌نامه استفاده شده است. برای تعیین روایی پرسشنامه از روش اعتبار صوری و برای سنجش پایایی نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. برای تحلیل داده‌ها ابتدا با استفاده از برخی مشخصه‌های مرکزی و پراکندگی، به توصیف یافته‌ها پرداخته و سپس با استفاده از آزمون T تک نمونه‌ای به مقایسه میانگین به دست آمده با سطح مورد انتظار اقدام گردید.

بحث و نتیجه‌گیری: برخی از چالش‌ها ناشی از تصمیمات و اقدامات وزارت علوم است که از جمله می‌توان به افزایش ظرفیت پذیرش دانشجو در دانشگاه‌های پیام‌نور، آزاد و علمی کاربردی، گسترش شعب دانشگاه‌های دولتی، صدور بی‌رویه مجوز برای تأسیس مؤسسات غیردولتی جدید، مشخص نبودن سیاست‌ها و تعدد مراجع تصمیم‌گیر در وزارت علوم، استفاده نکردن از بخش خصوصی در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و تدوین مقررات و تعمیم بعضی از کاستی‌ها به تمام بخش خصوصی آموزش عالی، اشاره کرد. ساختار اداری و سازمانی موجود نیز موجب بروز چالش‌هایی از قبیل محدودیت مؤسسات غیردولتی در استفاده از تریبون‌های رسمی، ناهماهنگی بین دولت‌ها نسبت به تصمیمات یکدیگر، فقدان یک نهاد غیردولتی متمرکز برای ساماندهی، نظارت و ارزیابی مؤسسات خصوصی، عدم همکاری سازمان‌های دولتی، وجود مؤسسات شبه‌دولتی در فهرست مؤسسات غیردولتی و وجود مؤسسات گوناگون با نام و عنوان مشابه مؤسسات آموزش عالی غیردولتی، شده است. از جمله چالش‌های قانونی می‌توان به فقدان مقررات خاص بخش خصوصی، نبود یک نظام رتبه‌بندی مناسب، فقدان ضوابط یکسان برای توسعه، ضعف در برخورد قانونی با مؤسسات بی‌کیفیت و وجود مخالفت با خصوصی‌سازی آموزش عالی به دلیل مغایرت با اصل ۳۰ قانون اساسی اشاره کرد. شرایط اجتماعی و فرهنگی موجود نیز باعث چالش‌هایی از قبیل کاسته شدن از تعداد داوطلبان ورود به این مراکز به دلیل کاهش رشد جمعیت، اعتبار ضعیف مؤسسات آموزش عالی خصوصی در جامعه، تصور موجود درباره پایین بودن کیفیت دانش‌آموختگان این مراکز، تمایل نداشتن سازمان‌ها در جذب فارغ‌التحصیلان مؤسسات خصوصی، کمبود فرصت‌های شغلی برای دانش‌آموختگان این مراکز، تلقی نادرست از مفهوم غیردولتی، محدودیت طبقات کم‌درآمد در راه‌یابی به آموزش عالی خصوصی و اطلاع‌رسانی نادرست رسانه‌های جمعی درباره مؤسسات غیردولتی را به وجود آورده است. از جمله چالش‌های مالی می‌توان به تمایل نداشتن بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در آموزش عالی، ناکافی بودن حمایت‌های مالی دولت و عدم تمایل افراد به کمک‌رسانی به این مؤسسات اشاره کرد. از چالش‌های آموزشی نیز می‌توان به عملی نبودن استاندارد تعیین شده برای نسبت اعضای هیأت علمی به دانشجو، جذب استادان مجرب در دانشگاه‌های معتبر دولتی و موانع موجود بر سر راه توسعه این مؤسسات اشاره کرد.

واژگان کلیدی: آموزش عالی، بخش خصوصی، چالش‌ها، خصوصی‌سازی، غیردولتی.

پرورش نیروی انسانی متخصص برای دستیابی به توسعه پایدار و متوازن، مستلزم برخورداری جوامع از آموزش عالی پویا و کارآمد است و جز با ایجاد دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی نمی‌توان بدین مقصود نائل شد. به عبارت دیگر نظام آموزش عالی برای توسعه همه جانبه شامل صنعتی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و غیره در هر کشور، نقش اساسی دارد (علم و کومار هالتر ۲۰۱۶)^۱. با این وجود، یکی از مهم‌ترین چالش‌های دولت‌ها در مسیر توسعه، مشکل تأمین بودجه و منابع مالی کافی برای گسترش آموزش عالی است. این کمبود بودجه از سویی و هم‌چنین تقاضای روزافزون برای این نوع آموزش از سوی دیگر باعث شده که آموزش عالی و نحوه توسعه آن به یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های مسئولین امر در جوامع مختلف تبدیل شود. حل این مسأله به عنوان ضرورتی انکارناپذیر در فرایند توسعه، دولت‌ها را به اتخاذ روش‌های گوناگون وا داشته است. (سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه، ۲۰۰۷)^۲

از جمله‌ی روش‌هایی که برای کاستن از فشار روبه رشد تقاضای اجتماعی دسترسی به آموزش عالی و جبران ناتوانی دولت‌ها مطرح است، جلب مشارکت بخش خصوصی در آموزش عالی است. بسیاری از دولت‌ها در کشورهای مختلف برای رویارویی با افزایش دائمی هزینه‌های آموزش عالی و به‌منظور افزایش کارایی اجتماعی آن، رشد بخش خصوصی را تأیید و تشویق کرده‌اند. «بانک جهانی نیز از این اصلاحات حمایت نموده است. این بانک دولت‌ها را بیشتر در سرمایه‌گذاری در بخش آموزش ابتدایی و متوسطه حمایت کرده و از آن‌ها خواسته است تا سرمایه‌گذاری در بخش آموزش عالی را به بخش خصوصی واگذار نمایند» (تسنیمی و سجادی، ۱۳۸۰: ۲۰). یونسکو نیز طی یک دهه‌ی اخیر به موضوع آموزش عالی خصوصی توجه بیشتری کرده است. به نحوی که در آماده سازی دومین کنفرانس جهانی آموزش عالی در سال ۲۰۰۹، گزارشی جامع از آموزش عالی خصوصی را به‌عنوان یکی از اسناد پیش زمینه این کنفرانس سفارش داد (محمدباهی، ۲۰۱۷)^۳.

مروری بر وضعیت آموزش عالی در ایران حاکی از آن است که با توجه به ساختار دولتی اقتصاد، تفکر حاکم در بخش آموزش عالی از ابتدا در پی بسط و توسعه دانشگاه‌های دولتی بوده است، ولی به مرور زمان، این تفکر تعدیل شد (صالحی عمران، ابراهیمی و حسین‌زاده، ۱۳۹۰: ۸۵) و از حدود ۶ دهه پیش، مشارکت بخش خصوصی در آموزش عالی مورد توجه قرار گرفت و به تدریج از سال ۱۳۳۷ به بعد مؤسسات آموزش عالی خصوصی یکی پس از دیگری تأسیس شده

1. Alam & Kumar Halder, 2016
2. OECD: Organization for Economic Co-operation and Development
3. Mohamedbhai, 2017

و به فعالیت پرداخته است. البته آموزش عالی غیردولتی در طول دوره فعالیت خود مسیر پر فراز و نشیبی را پشت سر نهاده است به نحوی که می‌توان به سهولت دو دوره مشخص زمانی را برای فعالیت آن در نظر گرفت. دوره اول که از سال ۱۳۳۷ و با تأسیس نخستین مؤسسه آموزش عالی خصوصی آغاز گردیده و تا پیش از انقلاب فرهنگی ادامه داشته است. دوره دوم فعالیت این بخش در آموزش عالی در سال‌های پس از انقلاب فرهنگی شروع شده و با نوسانات قابل توجهی تاکنون ادامه یافته است. (توکل، نوه‌ابراهیم و رضائیان، ۱۳۹۶: ۵۹۵) البته تلاش جدی برای مشارکت بخش خصوصی با تصویب سیاست‌های کلی اصل ۴۴ و برنامه‌های سوم و چهارم توسعه صراحت بیشتری یافته و با تأکید فزاینده‌ای مورد توجه قرار گرفته است (ریبیعی و نظریان، ۱۳۹۰: ۲۴۹).

به هر ترتیب امروزه مؤسسات آموزش عالی غیردولتی در کنار سایر زیر نظام‌های آموزش عالی در سطح کشور فعال بوده و مسئولیت خطیر پرورش بخشی از نیروهای متخصص جامعه را بر عهده دارد اما این نکته به معنی آن نیست که هیچ‌گونه مانع جدی و یا مشکل خاصی بر سر راه این مؤسسات وجود ندارد، بلکه بررسی‌های مقدماتی گویای آن است که چالش‌های مختلفی از ابتدای راه‌اندازی این مؤسسات، آن‌ها را در برگرفته و حتی در برخی از موارد، ادامه حیات‌شان را با مخاطره جدی روبه‌رو ساخته است. البته نوع این مشکلات و شدت آنها طی سه دهه گذشته یکسان نبوده و هر از چند گاه بروز مسائل جدیدی، مؤسسات آموزش عالی غیردولتی را با دشواری مواجه ساخته است. پرداختن بدین مشکلات و موانع که به‌عنوان تهدیدی از بیرون بر سر راه این بخش قرار گرفته، موضوع این مطالعه را تشکیل می‌دهد. بر این پایه می‌توان پرسش اصلی تحقیق را به شرح زیر ارائه کرد:

- مهم‌ترین چالش‌های پیش‌روی بخش خصوصی آموزش عالی ایران کدام است؟

مبانی نظری و پیشینه‌ی پژوهش

خصوصی‌سازی از جمله مباحثی است که طی چند دهه گذشته، ذهن بسیاری از صاحب‌نظران و دست‌اندرکاران امور اجرایی را به خود معطوف داشته است. رویداد پدیده‌هایی از قبیل سقوط ایدئولوژی مارکسیستی، بروز جنبش‌های طرفدار اقتصاد بازار آزاد، تغییرات تکنولوژیکی، آشکار شدن ناکارآمدی بخش دولتی، فشار سازمان‌های بین‌المللی و کشورهای کمک‌کننده به دولت‌ها، و رقابت‌های منطقه‌ای، بر این گرایش تاثیر بسزائی داشته است. خصوصی‌سازی هرچند در بدو امر در بخش‌هایی مانند صنعت و بازرگانی مطرح شد ولی به تدریج گرایش به آن در حوزه‌های دیگر از جمله آموزش و بالاخص آموزش عالی مورد توجه قرار گرفت.

الف) خصوصی‌سازی آموزش عالی (مفاهیم، اهداف و انواع)

مفهوم خصوصی‌سازی در بخش‌هایی مانند صنایع و بازرگانی با شفافیت تعریف شده اما در بخش آموزش بسیار مبهم و غیر شفاف است. خصوصی‌سازی در آموزش، فرآیندی دقیق و پیچیده است (مادسن پیر ۱۹۸۵، به نقل از قاجارگر، ۱۳۸۰). در واقع این خصوصی‌سازی، آموزش‌های رسمی و غیررسمی را شامل می‌شود که به صورت فردی و جمعی تحقق می‌یابد. هم‌چنین، مبانی، مقاصد و روش‌های مختلفی را در بر می‌گیرد. خصوصی‌سازی اساساً یک جنبه از پدیده عمومی و تاریخی است و صرفاً جنبه‌ی اقتصادی ندارد؛ بلکه هرچه به گذشته برمی‌گردیم، جنبه‌ی اعتقادی و ایدئولوژیکی آن برجسته‌تر می‌شود (جونز، ۱۳۷۲). خصوصی‌سازی در چارچوب کلی آن، باید به‌عنوان فرآیندی منسجم در درون پارامترهای بازار آزاد و ساختار اقتصادی شامل انعطاف‌پذیری، سودآوری، رقابت و کیفیت در نظر گرفته شود (محمود^۱ ۲۰۰۸، به نقل از جمشیدی و آراسته، ۱۳۹۲: ۱۱).

درباره‌ی مفهوم خصوصی‌سازی آموزش عالی، دیدگاه‌های مختلفی از سوی صاحب‌نظران ارائه شده است که از جمله می‌توان به این موارد اشاره کرد:

کیوب و موا^۲ معتقدند از طریق خصوصی‌سازی، نظام آموزشی از سودمندی و کیفیت برخوردار می‌شود. مراکز خصوصی آموزش با نظارت بازار آزاد، استقلال در سازماندهی و عدم حاکمیت فرایندهای بروکراتیک دولتی به سودمندی بالاتری دست می‌یابند (هاشمیان، زندیان و آقا محمدی ۱۳۹۴: ۸). آلتباخ^۳ منظور از خصوصی‌سازی را، ضرورت کسب درآمد توسط مؤسسات و نظام‌ها در ازای بخشی از فعالیت‌شان می‌داند. به نظر وی خصوصی‌سازی می‌تواند شامل شهریه‌های بالاتر و دیگر هزینه‌های دریافتی از دانشجویان باشد که به این صورت بخشی از هزینه‌های آموزش با دانشجویان تسهیم می‌شود. این پدیده هم‌چنین می‌تواند به معنای کسب اعتبارات از طریق مشاوره، صدور مجوز، فروش دارایی‌های فکری، همکاری‌های دانشگاه و صنعت درآمدزا، اجاره دادن دارایی‌های دانشگاه و بسیاری از منابع دیگر درآمدزا باشد. خصوصی‌سازی به دلیل مشکلات بودجه‌ای ناشی از همگانی‌سازی، با کاهش سرمایه‌گذاری عمومی و دولتی مواجه است و علاوه بر آن، به دنبال مشروعیت یافتن بحث‌های مربوط به کالای خصوصی برای آموزش عالی، این پدیده تبدیل به یک ضرورت در بسیاری از مؤسسات و نظام‌ها شده است (جمشیدی و آراسته، ۱۳۹۲: ۱۳). به نظر کویک^۴ خصوصی‌سازی آموزش عالی به فرآیند یا گرایش دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی (هم دولتی و هم خصوصی) در اتخاذ ویژگی‌ها یا هنجارهای عملیاتی مربوط

1. Mahmood
3. Altbach

2. Chubb & Moe
4. Kwiek

به شرکت‌های خصوصی اشاره دارد. خصوصی‌سازی تمایل بیشتری به آن دارد که دانشجویان را به‌عنوان مصرف‌کننده و آموزش دانشگاهی را به‌عنوان محصول به‌شمار آورد و به مؤسسات رقیب و بازار، قیمت‌گذاری و افزایش درآمد خالص به دست آمده و بازاریابی فعال و تهاجمی توجه ویژه ای دارد. خصوصی‌سازی هم‌چنین بر اتخاذ شیوه‌های مدیریت مربوط به کسب و کار خصوصی هم چون انعقاد قرارداد با بیرون یا برون‌سپاری، روابط کار تهاجمی و به حداقل رساندن هزینه‌های حقوق و دستمزد، تصمیم‌گیری آگاهانه و تعیین‌کننده، مدیریت بالا به پایین، استفاده گسترده از ممیزی و حسابداری و اقدامات پاسخگوینه و اصرار بر این که همه واحدها در سودآوری یا حداقل در معیارهای خاص موفقیت سازمان سهیم‌اند، تأکید دارد (هاشمیان، زندیان و آقا محمدی ۱۳۹۴: ۹). کرکس^۱، خصوصی‌سازی در آموزش عالی از جنبه‌های وسیع‌تر آن را، افزایش اعتبارات خصوصی و اتکای کمتر به اعتبارات دولتی می‌داند. خصوصی‌سازی تأکید بیشتر بر آموزش به عنوان محصول، دانشجو به‌عنوان مشتری، آگاهی از رقابت و شناخت نقاط قوت و ضعف مؤسسه نسبت به رقیب، قیمت‌گذاری و منابع درآمد خالص، بازاریابی و برون‌سپاری شمرده می‌شود (از جمشیدی و آراسته، ۱۳۹۲: ۱۱).

خصوصی‌سازی مراکز آموزش عالی، اساساً برای تحقق اهداف خاصی صورت می‌گیرد که از آن جمله می‌توان به افزایش کیفیت آموزش عالی، ارضای نیازهای متنوع فراگیران (دانشجویان)، ایجاد تنوع در محتوای آموزشی، تنوع در روش‌های عرضه مطالب، کاهش فشار ناشی از انتظار مردم از دولت و استحکام بیشتر نظام آموزش عالی اشاره کرد. گفتنی است که این اهداف، ضمن مهم، جالب و صحیح بودن، معمولاً در قالب بحث‌های نظری مورد توجه قرار می‌گیرند، ولی چگونگی تحقق آن‌ها از راه خصوصی‌سازی جای تأمل بسیار دارد (تسنیمی و سجادی، ۱۳۸۰: ۱۷-۱۸).

روند خصوصی‌سازی در بسیاری از کشورها و در بخش‌های مختلف، با سرعت چشمگیری توسعه یافته است. بخش آموزش (آموزش و پرورش عالی) غالباً با فشار خصوصی‌سازی رویاروی است؛ عمدتاً به این دلیل که در بودجه دولت بخشی بسیار هزینه‌بر است و این فشار به شکل‌های مختلفی وارد می‌شود (کرونکوچ و پوزگا^۲، ۲۰۰۷).

خصوصی‌سازی آموزش عالی می‌تواند به حالات مختلف صورت گیرد، این حالت‌ها عبارت‌اند از: اجازه دادن به مؤسسات آموزشی خصوصی در کنار مؤسساتی که توسط دولت اداره می‌شوند، افزایش حمایت‌ها و اعتبارات دولتی از مؤسسات خصوصی، انتقال مالکیت مؤسسات دولتی به

بخش خصوصی، افزایش اعتبارات خصوصی و یا کنترل و نظارت خصوصی در مؤسسات دولتی (باین، ۲۰۱۰ به نقل از هاشمیان، زندیان و آقا محمدی ۱۳۹۴: ۱۰).

خصوصی‌سازی آموزش عالی در برخی از حالات، منجر به ایجاد مؤسسات آموزش عالی خصوصی می‌شود. این مؤسسات را می‌توان بر حسب نحوه‌ی ارتباط با دولت و روش‌های تأمین بودجه، به چهار نوع تقسیم کرد:

۱- نوع کاملاً خصوصی که در آن مؤسسه تحت نظارت و اداره‌ی بخش خصوصی است و دولت مداخله‌ی اندکی در اداره‌ی مؤسسه دارد. ۲- مؤسساتی که هزینه‌ی کامل خود را از استفاده‌کنندگان نظیر دانشجویان، کارفرمایان یا هردو تأمین می‌کنند. ۳- نوع میانه‌ای از خصوصی‌سازی وجود دارد که در آن دولت آموزش عالی را ارائه می‌دهد و لیکن سهم قابل توجهی از منابع مالی را بخش غیردولتی تأمین می‌کند. ۴- آخرین نوع، خصوصی‌سازی المثنی نامیده می‌شود. این نوع مؤسسات توسط گروه‌های خصوصی تأسیس می‌شوند اما از کمک‌های دولت بهره‌مند می‌گردند و هزینه‌های خود را از دولت تأمین می‌کنند (مهرعلی‌زاده، ۱۳۷۳).

(ب) پیشینه‌ی پژوهش

فعالیت بخش خصوصی آموزش عالی و چالش‌های پیش روی آن، توجه برخی از پژوهشگران در داخل و خارج از کشور را به خود معطوف داشته است و از این رو تحقیقات مختلفی در این باره صورت گرفته که در ادامه به مواردی از آن‌ها اشاره می‌شود.

امپونسا و انوها (۲۰۱۳)^۲ در پژوهش خود به بررسی عملکرد و چالش‌های دانشگاه‌های خصوصی در غنا و نیجریه پرداخته‌اند. آنان مواردی از قبیل مشکلات مالی، هزینه بالای آموزش و پیشرفت دانشکده و کارمندان، عدم وجود کتابخانه‌های غنی، ناتوانی در حفظ اساتید و کارکنان با کیفیت بالا و تجهیزات و زیرساخت‌های آموزش و یادگیری ناکافی را در زمره‌ی چالش‌های آموزش عالی خصوصی این کشورها آورده‌اند.

محمود (۲۰۰۸)^۳ در پژوهش خود تحت عنوان «چالش‌های پیش روی خصوصی‌سازی آموزش عالی در جهان عرب» محدودیت طبقات کم درآمد در راه‌یابی به آموزش عالی خصوصی را به عنوان یکی از چالش‌های بخش خصوصی آموزش عالی در این جوامع، آورده است.

آل لامکی (۲۰۰۶)^۴ در مقاله‌ی «توسعه آموزش عالی خصوصی در سرزمین عمان: درک و تجزیه و تحلیل» ضمن بررسی وضعیت مشارکت بخش خصوصی در سلطان‌نشین عمان، مواردی از قبیل مشخص نبودن سیاست‌های دولت در مورد مؤسسات آموزش عالی خصوصی و تمایل

1. Baine
3. Mahmoud

2. Amponsah & Onuoha
4. Al-Lamki

نداشتن بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در آموزش عالی را در ردیف چالش‌های موجود در بخش خصوصی آموزش عالی این کشور، برشمرده است.

ویلیکینسون و یوسف (۲۰۰۵)^۱ در مطالعه‌ای با عنوان «آموزش عالی بخش دولتی و خصوصی در مالزی: یک تحلیل تطبیقی» به این نتیجه دست یافته‌اند که دانشگاه‌های خصوصی به‌عنوان مکمل دانشگاه‌های دولتی در ارائه آموزش عالی به حساب می‌آیند آن‌ها کمبود فرصت‌های شغلی برای فارغ‌التحصیلان بخش خصوصی آموزش عالی را به‌عنوان یکی از چالش‌های این بخش در مالزی ذکر کرده‌اند.

توکل (۱۳۹۳) در مقاله‌ی خود، مواردی از قبیل صدور بی‌رویه مجوز برای توسعه و تأسیس مؤسسات آموزش عالی غیردولتی جدید بدون توجه به برنامه‌های توسعه کشور، کمبود فرصت‌های شغلی برای دانش‌آموختگان مراکز آموزش عالی غیردولتی و استفاده از اساتید در سطح پایین در مؤسسات غیردولتی را در زمره‌ی چالش‌های بخش خصوصی آموزش عالی ذکر کرده است.

محدثی گیلوانی (۱۳۹۲) در مقاله‌ی خود تحت عنوان «پیامدهای تجاری شدن فزاینده آموزش عالی در ایران»، مواردی از قبیل وجود مخالفت با خصوصی‌سازی آموزش عالی و افزایش بی‌رویه ظرفیت پذیرش دانشجو در زیر نظام‌های آموزش عالی را در زمره‌ی چالش‌های این بخش کرده است.

اسدی و تابان و صفری (۱۳۹۲) در مقاله‌ی خود تحت عنوان تجزیه و تحلیل وضعیت راهبردی دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی غیرانتفاعی در ایران: به کارگیری رویکرد جامع تحلیل راهبردی به مواردی از قبیل صدور بی‌رویه مجوز برای توسعه و تأسیس مؤسسه‌های جدید، میزان شهریه‌های کم دانشجویی و بالابودن هزینه مؤسسه‌ها، ناکافی بودن حمایت‌های مالی و حقوقی وزارت علوم از توسعه کیفی مؤسسه‌های غیرانتفاعی، جذب استادان نخبه و مجرب و در سطح بالا در دانشگاه‌های دولتی، نامشخص بودن سیاست‌های وزارت علوم و تحقیقات و فناوری در مورد مؤسسه‌ها و دانشگاه‌های غیرانتفاعی، احتمال کاهش داوطلبان ورود به دانشگاه، به دلیل کاهش رشد جمعیت نحوه سیاست‌گذاری کلان که به عهده نهاد‌های حکومتی و دولتی است را به‌عنوان تهدیدهای بخش خصوصی آموزش عالی ذکر کرده‌اند.

نادری (۱۳۹۱) در طرح آمایش آموزش عالی - کار گروه توسعه غیرانتفاعی از ۸۹ تا ۹۱، مواردی از قبیل افزایش بی‌رویه ظرفیت پذیرش دانشجو در دانشگاه‌های پیام نور، آزاد و علمی-کاربردی، صدور بی‌رویه مجوز برای توسعه و تأسیس مؤسسات آموزش عالی غیردولتی، مشخص

نبودن سیاست‌های وزارت علوم در مورد بخش خصوصی آموزش عالی، استفاده نکردن از مؤسسات آموزش عالی غیردولتی در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و تدوین مقررات، احتمال کاهش داوطلبان ورود به دانشگاه به علت کاهش رشد جمعیت، کمبود فرصت‌های شغلی برای فارغ التحصیلان مراکز آموزش عالی غیردولتی، فقدان یک نهاد غیردولتی متمرکز برای ساماندهی، نظارت و ارزیابی مؤسسات آموزش عالی غیردولتی، تمایل نداشتن بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در آموزش عالی، ناکافی بودن حمایت‌های مالی و حقوقی دولت و وزارت علوم از مؤسسه‌های آموزش عالی غیردولتی، جذب استادان نخبه و مجرب در دانشگاه‌های دولتی و استفاده از استادان در سطح پایین در مؤسسات غیردولتی و موانع اداری موجود بر سر راه توسعه مؤسسات و بروز تخلفاتی از قبیل رشوه و رانت برای گرفتن رشته، مقطع و دانشجو از وزارت علوم را به عنوان چالش‌های بخش خصوصی آموزش عالی ذکر کرده‌اند.

ریبعی و نظریان (۱۳۹۱) در مقاله‌ی خود به شناسایی چالش‌ها و موانع گسترش آموزش عالی خصوصی در ایران پرداخته‌اند. یافته‌های تحقیق گویای آنست که مواردی از قبیل فقدان قوانین حمایت از سرمایه‌گذاری خصوصی، پایین بودن قدرت خرید مردم و عدم توان پرداخت شهریه و وجود مشکلات ساختاری در نظام مدیریت آموزش عالی و وجود مخالفت با خصوصی‌سازی آموزش عالی در زمره مهم‌ترین چالش‌های این بخش به شمار می‌آید.

اسدی (۱۳۹۰) در رساله‌ی دکتری خود تحت عنوان «چالش‌های مؤسسات آموزش عالی غیردولتی-غیرانتفاعی» وجود تلقی از مفهوم غیرانتفاعی که مترادف با عدم جدیت و سخت‌کوشی است را به‌عنوان یکی از چالش‌های جدی بخش خصوصی آموزش عالی، آورده است.

آراسته و اسفندیاری (۱۳۸۹) در مقاله‌ی «خصوصی‌سازی در آموزش عالی» اعتبار ضعیف دانشگاه‌های خصوصی در نزد مردم و سازمان‌ها را در زمره‌ی چالش‌های این بخش ذکر کرده‌اند. مهرخوان و غمخوار (۱۳۸۷) در پژوهش خود به بررسی قابلیت‌ها، چالش‌ها و راهبردهای مؤسسات آموزش عالی غیردولتی-غیرانتفاعی پرداخته‌اند. آنان مواردی از قبیل افزایش بی‌رویه ظرفیت پذیرش دانشجو در دانشگاه‌های پیام نور، آزاد و علمی-کاربردی، صدور بی‌رویه مجوز برای توسعه و تأسیس مؤسسات آموزش عالی غیردولتی جدید، اطلاع‌رسانی غلط رسانه‌های جمعی درباره مؤسسات آموزش عالی غیردولتی، وجود مؤسسات گوناگون با نام و عنوان مشابه مؤسسات آموزش عالی غیردولتی، نبود همکاری لازم و مناسب سازمان‌های دولتی، ناکافی بودن حمایت‌های مالی و حقوقی دولت و وزارت علوم از مؤسسه‌های آموزش عالی غیردولتی و موانع اداری موجود بر سر راه توسعه مؤسسات را در زمره‌ی چالش‌های بخش خصوصی آموزش عالی آورده‌اند.

مروری بر تحقیقات انجام شده حاکی از مواجه بودن بخش خصوصی آموزش عالی با طیف متنوعی از چالش‌های مختلف است. روشن است تفاوت در موانع و چالش‌های مذکور متأثر از عوامل گوناگون بوده و نباید نتایج یک تحقیق را به تمامی موارد، تعمیم داد و از این رو لازم است برای شناسایی چالش‌های این بخش در هر دوره‌ی زمانی و گستره‌ی جغرافیایی، اقدام به پژوهشی مستقل کرد.

ب) جمع‌بندی مطالعات نظری و تجربی

برحسب نگرش سیستمی، هر سیستم، در محیطی قرار داشته و دارای کنش متقابل با آن است. در واقع محیط هر سیستم، شامل آن چیزهایی است که خارج از کنترل کامل سیستم است، ولی به گونه‌ای بر عملکرد آن اثر دارد (رضائیان، ۱۳۷۶: ۵۲). بر این پایه، می‌توان مجموعه‌ی مؤسساتی را نیز که به امر تولید و اشاعه علم می‌پردازند، به‌عنوان یک سیستم در نظر گرفت که متأثر از محیط پیرامون خود است. این نکته با آنچه بن داوید از آن به رویکرد برون‌گرا در جامعه‌شناسی علم، یاد می‌کند تا اندازه‌ای انطباق دارد چرا که در این رویکرد نیز علم (و البته مؤسساتی که به امر تولید و اشاعه آن می‌پردازند) دارای استقلال نبوده و بروز هرگونه تغییر و یا تحول در آن می‌تواند متأثر از محیط پیرامون و روندهای اجتماعی، فرهنگی و سیاسی باشد (توکل، ۱۳۸۹: ۱۰۷-۹۷).

همان‌طور که پیش از این آورده شد، بخش خصوصی آموزش عالی در این پژوهش به مثابه یک سیستم در نظر گرفته شده که در مقایسه با نظام آموزش عالی، به منزله یکی از خرده سیستم‌های آن به‌شمار می‌آید. بخش خصوصی آموزش عالی در ایران که در حال حاضر متشکل از ۳۵۵ دانشگاه و مؤسسه آموزش عالی غیردولتی است بیشتر از سایر خرده‌نظام‌های آموزش عالی، متأثر از عوامل موجود در محیط پیرامون است. این عوامل در برخی از موارد، آثار مثبتی بر سیستم آموزش عالی خصوصی دارد که موجب رشد و توسعه آن در ابعاد مختلف می‌شود و پاره‌ای دیگر از این عوامل تأثیر منفی بر سیستم مذکور داشته و نه تنها عملکرد آن را با اختلال روبه‌رو ساخته بلکه ادامه حیات آن را نیز تهدید می‌کند. مطالعات انجام شده حاکی از آن است که این دسته از عوامل که در واقع می‌توان آن‌ها را به‌عنوان چالش‌های پیش‌روی بخش خصوصی آموزش عالی به‌شمار آورد از تعدد و تنوع خاصی برخوردار است که می‌توان آن‌ها را برحسب ماهیت تحت عناوینی از قبیل چالش‌های اجتماعی، اداری و سازمانی، علمی، آموزشی و... دسته‌بندی کرد.

ت) سوالات تحقیق

برحسب آنچه ارائه شد، پرسش‌های تحقیق را می‌توان به شرح زیر ارائه کرد:

- اقدامات وزارت علوم چه مشکلاتی را برای بخش خصوصی آموزش عالی به وجود آورده است؟

- بخش خصوصی آموزش عالی با کدام یک از مشکلات اجتماعی و فرهنگی روبه‌رو است؟
 - قوانین و مقررات جاری چه مشکلاتی را برای بخش خصوصی آموزش عالی به همراه داشته است؟

- ساختار اداری و سازمانی موجود چه مشکلاتی را برای بخش خصوصی آموزش عالی در پی داشته است؟

- بخش خصوصی آموزش عالی با کدام یک از مشکلات مالی روبه‌رو است؟
 - بخش خصوصی آموزش عالی با چه مشکلاتی در حوزه امور آموزشی روبه‌رو است؟

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش را می‌توان برحسب روش، در زمره تحقیقات توصیفی و از نظر هدف، پژوهش کاربردی به شمار آورد.

جامعه آماری در این تحقیق شامل ۷۵ تن از مسئولین اجرایی و صاحب‌نظران آموزش عالی است که در ۹ لایه به شرح جدول شماره ۱ توزیع شده‌اند:

جدول شماره ۱. توزیع فراوانی جامعه آماری برحسب لایه یا قشر مورد بررسی

ردیف	عنوان لایه یا قشر	تعداد پرسشنامه دریافتی
۱	مدیران ارشد آموزشی در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	۱۰
۲	مدیران و کارشناسان اداره کل آموزش غیردولتی، وزارت علوم تحقیقات و فناوری	۳
۳	اعضای هیأت علمی مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی	۶
۴	مدیران و کارشناسان مرکز نظارت و ارزشیابی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	۵
۵	اعضای شورای مرکزی اتحادیه مؤسسات غیردولتی - غیرانتفاعی	۱۲
۶	اعضای کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس شورای اسلامی	۸
۷	کارشناسان مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	۴
۸	مسئولین و کارشناسان دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی	۴
۹	پژوهشگران و استادان دانشگاه	۲۳
	جمع	۷۵

برای گردآوری داده‌ها از شیوه پیمایش و ابزار پرسش‌نامه استفاده شده است. بدین منظور ابتدا با بهره گرفتن از مطالعه اسناد و مدارک، مصاحبه اکتشافی با ۲۷ تن از صاحب‌نظران، شامل مسئولین آموزش عالی غیردولتی در وزارت علوم، رؤسای مؤسسات آموزش عالی غیردولتی و برخی از استادان دانشگاه، شرکت در جلسات بحث گروهی و تجربه زیسته محقق، فهرستی از چالش‌های محتمل در بخش خصوصی آموزش عالی تهیه شد. این موارد سپس به صورت پرسشنامه مختلط (مرکب از سؤالات بسته و باز) تنظیم گردید و در آن از پاسخگویان خواسته

شد تا میزان روبه‌رو شدن بخش خصوصی آموزش عالی با هریک از چالش‌های محتمل را در یک طیف پنج درجه‌ای از بسیار زیاد تا بسیار کم، مشخص کند.

برای تعیین روایی پرسشنامه از روش اعتبار صوری استفاده شده است. بدین منظور پس از نگارش پرسشنامه، آن را به ۱۱ تن از داوران که جملگی از استادان دانشگاه و دست‌اندرکار امور آموزش عالی بودند، ارائه شد که سرانجام پس از اعمال اصلاحات پیشنهادی، مورد تأیید قرار گرفت.

به‌منظور تعیین پایایی پرسشنامه، در ابتدای امر و در مرحله پایلوت تعداد ۲۵ پرسشنامه در بین جامعه آماری، توزیع شد و پس از تجزیه و تحلیل داده‌ها، ضریب پایایی (آلفای کرونباخ) برابر با ۰/۹۳۳ به دست آمد. پس از اتمام مرحله گردآوری، بار دیگر از ضریب آلفای کرونباخ برای سنجش پایایی استفاده شد و با توجه به آن که مقدار ضریب مذکور (۰/۸۸۲) از ۰/۷ بیشتر بود، پایایی ابزار گردآوری مورد تأیید قرار گرفت.

برای تجزیه و تحلیل، ابتدا داده‌های گردآوری شده استخراج گردیده و با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS مورد پردازش قرار گرفت. بدین منظور ابتدا با استفاده از آمار توصیفی مانند جداول توزیع فراوانی و برخی مشخصه‌های مرکزی و پراکندگی، به توصیف چالش‌های پیش‌روی بخش خصوصی در آموزش عالی از دیدگاه صاحب‌نظران پرداخته شد. سپس با استفاده از آمار استنباطی (آزمون T تک نمونه‌ای) به مقایسه میانگین به دست آمده با سطح مورد انتظار اقدام گردید.

یافته‌های پژوهش

نظر به تعدد و تنوع موارد چالش‌های پیش‌روی بخش خصوصی آموزش عالی، در این قسمت ابتدا آن را برحسب سؤالات تحقیق به شش دسته اصلی تقسیم کرده و سپس به تشریح هریک از دسته‌های مذکور پرداخته می‌شود. لازم به ذکر است برای تعیین اهمیت هریک از این شش دسته، آن‌ها را برحسب میانگین، رتبه‌بندی نموده که می‌توان حاصل آن را در جدول شماره ۲ ملاحظه کرد.

جدول شماره ۲. رتبه‌بندی چالش‌های پیش‌روی بخش خصوصی آموزش عالی

رتبه	میانگین	نوع چالش
۱	۳/۸۶	ناشی از اقدامات وزارت علوم
۲	۳/۷۲	ساختار اداری - سازمانی
۳	۳/۶۶	قوانین و مقررات
۴	۳/۶۲	شرایط اجتماعی و فرهنگی
۵	۳/۵۶	مالی
۶	۳/۴۶	آموزشی

با نگاهی به جدول فوق می‌توان دریافت چالش‌های ناشی از تصمیم‌ها و اقدامات وزارت علوم از بالاترین رتبه برخوردار بوده و پس از آن به ترتیب، چالش‌های اداری و سازمانی، قانونی، اجتماعی و فرهنگی، مالی و آموزشی قرار دارد.

توضیح: در این پژوهش دامنه تغییرات میانگین از ۱ تا ۵ در نظر گرفته شده و برای تعیین موقعیت هر یک از چالش‌های مورد بررسی از یک طیف پنج قسمتی به شرح زیر استفاده شده است:

بسیار زیاد (۵-۴/۲)، زیاد (۴/۱۹-۳/۴)، تا حدی (۳/۳۹-۲/۶)، کم (۲/۵۹-۱/۸)، بسیار کم (۱-۱/۷۹)

چالش‌های ناشی از تصمیم‌ها و اقدامات وزارت علوم

بخش خصوصی آموزش عالی، ضمن فعالیت خود با چالش‌های ناشی از تصمیم‌ها و اقدامات وزارت علوم روبرو بوده است. اهم این موارد را می‌توان در جدول شماره ۳ ملاحظه کرد.

جدول شماره ۳. چالش‌های ناشی از تصمیم‌ها و اقدامات وزارت علوم

مؤلفه	میانگین	انحراف معیار	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
افزایش بی‌رویه ظرفیت پذیرش دانشجو در دانشگاه‌های پیام نور، آزاد، علمی کاربردی و...	۴/۳۲	۰/۸۱	۴/۶۷	۷۲	۰/۰۰۰
گسترش بی‌رویه پردیس‌ها و شعب دانشگاه‌های دولتی	۴/۲۷	۰/۸۱	۱۳/۹۳	۷۳	۰/۰۰۰
صدور بی‌رویه مجوز برای توسعه و تأسیس مؤسسات غیردولتی جدید	۴/۱۷	۰/۹۸	۱۰/۲۷	۷۳	۰/۰۰۰
تعدد مراجع تصمیم‌گیر درباره آموزش عالی غیردولتی در وزارت علوم	۳/۶۳	۱/۰۶	۵/۰۸	۷۱	۰/۰۰۰
مشخص نبودن سیاست‌های وزارت علوم در مورد مؤسسات غیردولتی	۳/۵۸	۰/۹۸	۵/۱۱	۷۲	۰/۰۰۰
استفاده نکردن از مؤسسات غیردولتی در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و تدوین مقررات	۳/۵۶	۰/۹۱	۵/۲۵	۷۲	۰/۰۰۰
تعمیم برخی از کاستی‌ها از سوی یک یا چند مؤسسه به تمام مؤسسات غیردولتی	۳/۵۴	۰/۹۹	۴/۶۳	۷۱	۰/۰۰۰

- افزایش بی‌رویه ظرفیت پذیرش دانشجو در دانشگاه‌های پیام نور، آزاد، علمی کاربردی و... یکی از چالش‌های پیش‌روی بخش خصوصی آموزش عالی است. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای حاکی از آن است که مقدار $t = 4.67$ ، درجه آزادی ۷۲ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. براین پایه می‌توان گفت بین میانگین حاصله، (۴,۳۲) با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد

و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح بسیار زیادی با این چالش روبرو است.

- از دیگر چالش‌های پیش‌روی بخش خصوصی آموزش عالی، گسترش بی‌رویه پردیس‌ها و شعب دانشگاه‌های دولتی به‌عنوان رقیب جدی برای مؤسسات آموزش عالی غیردولتی است. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای گویای از آنست که مقدار $t = 13/93$ ، درجه‌ی آزادی ۷۳ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. بنابراین می‌توان گفت بین میانگین بدست آمده (۴/۲۷) و شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و این نکته به معنای آنست که فرض وجود چالش یاد شده مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح بسیار زیادی با این چالش مواجه است.

- صدور بی‌رویه مجوز برای توسعه و تأسیس مؤسسات آموزش عالی غیردولتی جدید بدون توجه به برنامه‌های توسعه کشور و قابلیت‌های محلی از دیگر چالش‌های پیش‌روی بخش خصوصی آموزش عالی، است. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای حاکی از آنست که مقدار $t = 10,27$ ، درجه‌ی آزادی ۷۳ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. براین اساس می‌توان گفت بین میانگین بدست آمده (۴/۱۷) و شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و این نکته به معنای آنست که فرض وجود چالش یاد شده مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش روبرو است.

- تعدد مراجع تصمیم‌گیر درباره آموزش عالی غیردولتی در وزارت علوم، می‌تواند به‌عنوان یکی از چالش‌های مطرح درباره بخش خصوصی آموزش عالی باشد. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای گویای از آنست که مقدار $t = 5/08$ ، درجه‌ی آزادی ۷۱ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. بنابراین می‌توان گفت بین میانگین بدست آمده (۳/۶۳) و شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و این نکته به معنای آنست که فرض وجود چالش یاد شده مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش مواجه است.

- از دیگر چالش‌های مطرح برای بخش خصوصی آموزش عالی، مشخص نبودن سیاست‌های وزارت علوم در مورد این بخش است. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای حاکی از آن است که مقدار $t = 5/11$ ، درجه‌ی آزادی ۷۲ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. بر این پایه می‌توان گفت بین میانگین بدست آمده (۳/۵۸) و شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و این نکته به معنای آن است که فرض وجود چالش یاد شده مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش روبرو است.

- استفاده نکردن از مؤسسات آموزش عالی غیردولتی در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و تدوین مقررات از جمله چالش‌های پیش‌روی بخش خصوصی آموزش عالی، است. نتایج آزمون T تک

نمونه‌ای گویای از آن است که مقدار $t = 5/25$ ، درجه‌ی آزادی ۷۲ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. براین اساس می‌توان گفت بین میانگین بدست آمده (۳/۵۶) و شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و این نکته به معنای آنست که فرض وجود چالش یاد شده مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش مواجه است.

- از دیگر چالش‌هایی که بخش خصوصی آموزش عالی با آن روبه‌رو است، تعمیم برخی از کاستی‌ها و یا تخلفات از سوی یک یا چند مؤسسه به تمام مؤسسات آموزش عالی غیردولتی است که این نکته موجب کاستن از درجه اعتبار آن‌ها می‌شود. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای حاکی از آن است که مقدار $t = 4/63$ ، درجه‌ی آزادی ۷۱ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. بنابراین می‌توان گفت بین میانگین بدست آمده (۳/۵۴) و شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و این نکته به معنای آنست که فرض وجود چالش یاد شده مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش روبرو است.

چالش‌های مربوط به ساختار اداری و سازمانی

ساختار اداری و سازمانی موجود چالش‌های مختلفی را در مسیر فعالیت بخش خصوصی آموزش عالی به وجود آورده است. اهم این موارد را می‌توان در جدول شماره ۴ ملاحظه کرد:

جدول شماره ۴. چالش‌های مربوط به ساختار اداری و سازمانی

مؤلفه	میانگین	انحراف معیار	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
محدودیت مؤسسات غیردولتی استفاده از تریبون‌های رسمی	۳/۹۰	۱	۷/۵۹	۷۱	۰/۰۰۰
ناهماهنگی دولت‌های مختلف نسبت به تصمیمات یکدیگر درباره بخش خصوصی	۳/۹۰	۰/۹۴	۸/۱۷	۷۲	۰/۰۰۰
فقدان نهاد غیردولتی برای ساماندهی، نظارت و ارزیابی مؤسسات غیردولتی	۳/۸۴	۱/۰۵	۶/۸۰	۷۱	۰/۰۰۰
وجود مؤسسات شبه دولتی (خصولتی) در فهرست مؤسسات غیردولتی	۳/۷۳	۰/۹۵	۶/۵۹	۷۲	۰/۰۰۰
وجود مؤسسات گوناگون با نام و عنوان مشابه مؤسسات غیردولتی	۳/۵۴	۱/۰۳	۴/۴۸	۷۳	۰/۰۰۰
نبود همکاری لازم و مناسب سازمان‌های دولتی	۳/۴۶	۰/۸۵	۴/۶۷	۷۲	۰/۰۰۰

- محدودیت مؤسسات آموزش عالی غیردولتی در استفاده از تریبون‌های رسمی در مقابل دسترسی رایگان دانشگاه‌های دیگر، در زمره چالش‌های مطرح بر سر راه این بخش است. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای حاکی از آن است که مقدار $t = 7/59$ ، درجه آزادی ۷۱ و سطح

معناداری ۰/۰۰۰ است. براین پایه می‌توان گفت بین میانگین حاصله، (۳/۹۰) با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش روبرو است.

- ناهماهنگی بین دولت‌های مختلف نسبت به تصمیمات یکدیگر درباره آموزش عالی غیردولتی، از جمله چالش‌هایی است که پیش‌روی بخش خصوصی آموزش عالی قرار دارد. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای گویا از آن است که مقدار $t = 8/17$ ، درجه آزادی ۷۲ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. براین اساس می‌توان گفت بین میانگین حاصله، (۳/۹۰) با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش مواجه است.

- از جمله چالش‌هایی که بخش خصوصی آموزش عالی با آن مواجه است، فقدان یک نهاد غیردولتی متمرکز برای ساماندهی، نظارت و ارزیابی مؤسسات آموزش عالی غیردولتی می‌باشد. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای حاکی از آن است که مقدار $t = 6/80$ ، درجه آزادی ۷۱ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. بنابراین می‌توان گفت بین میانگین حاصله، (۳/۸۴) با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش مواجه است.

- وجود مؤسسات شبه دولتی (خصوصی) در فهرست مؤسسات غیردولتی، می‌تواند به‌عنوان یکی از چالش‌های مطرح در پیش‌روی بخش خصوصی آموزش عالی باشد. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای گویا از آن است که مقدار $t = 6/59$ ، درجه آزادی ۷۲ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. براین پایه می‌توان گفت بین میانگین حاصله، (۳/۷۳) با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش مواجه است.

- وجود مؤسسات گوناگون با نام و عنوان مشابه مؤسسات آموزش عالی غیردولتی (مؤسسات آموزش عالی آزاد)، می‌تواند به‌عنوان یکی از چالش‌های پیش‌روی بخش خصوصی آموزش عالی باشد. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای حاکی از آن است که مقدار $t = 4/48$ ، درجه آزادی ۷۳ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. براین اساس می‌توان گفت بین میانگین حاصله، (۳/۵۴) با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش مواجه است.

- نبود همکاری لازم و مناسب سازمان‌های دولتی از جمله چالش‌هایی است که پیش‌روی بخش خصوصی آموزش عالی قرار دارد. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای گویای آن است که مقدار t

۴/۶۷، درجه آزادی ۷۲ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. بنابراین می‌توان گفت بین میانگین حاصله، (۳/۴۶) با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش روبرو است.

چالش‌های ناشی از قوانین و مقررات موجود

از جمله چالش‌های پیش‌روی بخش خصوصی آموزش عالی می‌توان به مواردی اشاره کرد که ناشی از نبود و یا کمبود برخی از قوانین و مقررات و یا حتی برداشت‌های مختلف از آن است. اهم این موارد را می‌توان در جدول شماره ۵ ملاحظه کرد.

جدول شماره ۵. چالش‌های ناشی از قوانین و مقررات موجود

مؤلفه	میانگین	انحراف معیار	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
ضعف در برخورد قانونی با مؤسسات متخلف و فاقد کیفیت	۳/۹۸	۰/۹۲	۹/۱۵	۷۲	۰/۰۰۰
نبود یک نظام رتبه‌بندی مناسب برای مؤسسات غیردولتی	۳/۸۶	۰/۹۷	۷/۵۵	۷۲	۰/۰۰۰
فقدان مقررات و ضوابط جامع و به روز و خاص بخش غیردولتی - غیردولتی	۳/۸۰	۰/۹۱	۷/۴۸	۷۱	۰/۰۰۰
نبود ضوابط یکسان برای توسعه مؤسسات آموزش عالی (وجود روابط ناعادلانه)	۳/۶۸	۰/۹۱	۶/۳۰	۷۱	۰/۰۰۰
وجود مخالفت با خصوصی سازی آموزش عالی به دلیل مغایرت با قانون اساسی	۳	۱/۲۱	۰	۷۰	۱

- ضعف در برخورد قانونی با مؤسسات متخلف و بی‌کیفیت از جمله چالش‌های مطرح بر سر راه بخش خصوصی آموزش عالی است. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای گویای آن است که مقدار t ۹/۱۵، درجه آزادی ۷۲ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. براین پایه می‌توان گفت بین میانگین حاصله، (۳/۹۸) با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش مواجه است.

- از دیگر چالش‌های پیش‌روی بخش خصوصی آموزش عالی، نبود یک نظام رتبه‌بندی مناسب برای مؤسسات آموزش عالی غیردولتی است. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای حاکی از آن است که مقدار $t=7/55$ ، درجه آزادی ۷۲ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. براین اساس می‌توان گفت بین میانگین حاصله، (۳/۸۶) با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و از این

رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش روبرو است.

- فقدان مقررات و ضوابط جامع و به روز و خاص بخش غیردولتی، می‌تواند به‌عنوان یکی از چالش‌های مطرح در پیش‌روی این بخش به شمار آید. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای گویای آن است که مقدار t ۷/۴۸، درجه آزادی ۷۱ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. بنابراین می‌توان گفت بین میانگین حاصله، (۳/۸۰) با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش مواجه است.

- از جمله چالش‌های مطرح بر سر راه بخش خصوصی آموزش عالی نبود ضوابط یکسان برای توسعه دانشگاه‌ها و مؤسسات این بخش است. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای حاکی از آن است که مقدار t ۶/۳۰، درجه آزادی ۷۱ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. براین پایه می‌توان گفت بین میانگین حاصله، (۳/۶۸) با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش روبرو است.

- یکی از چالش‌های فراروی بخش خصوصی آموزش عالی، وجود مخالفت با خصوصی‌سازی آموزش عالی به دلیل مغایرت با اصل ۳۰ قانون اساسی (آموزش رایگان) است. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای گویای آن است که مقدار t ۰، درجه آزادی ۷۰ و سطح معناداری ۱ است. براین اساس می‌توان گفت بین میانگین حاصله، (۳) با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی تاحدی با این چالش مواجه است.

چالش‌های ناشی از شرایط اجتماعی و فرهنگی

شرایط اجتماعی و فرهنگی، بخش خصوصی آموزش عالی را با چالش‌های گوناگونی روبرو ساخته است. اهم این موارد را می‌توان در جدول شماره ۶ ملاحظه کرد.

جدول شماره ۶. چالش‌های ناشی از شرایط اجتماعی و فرهنگی

مؤلفه	میانگین	انحراف معیار	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
احتمال کاهش داوطلبان ورود به دانشگاه به علت کاهش رشد جمعیت	۴/۰۲	۰/۸۲	۱۰/۶۸	۷۳	۰/۰۰۰
تصور موجود درباره پایین بودن کیفیت دانش‌آموختگان مؤسسات غیردولتی	۳/۸۵	۰/۸۷	۸/۴۰	۷۳	۰/۰۰۰
اعتبار ضعیف دانشگاه‌های خصوصی در نزد مردم و	۳/۷۸	۰/۸۳	۷/۹۶	۷۲	۰/۰۰۰

سازمان‌ها

۰/۰۰۰	۷۲	۵/۷۶	۰/۹۷	۳/۶۵	کمبود فرصت‌های شغلی برای دانش‌آموختگان و فارغ‌التحصیلان مراکز آموزش عالی غیردولتی
۰/۰۰۰	۷۲	۵/۳۴	۰/۸۹	۳/۵۶	تمایل نداشتن سازمان‌ها و شرکت‌های دولتی و خصوصی در جذب فارغ‌التحصیلان مؤسسات غیردولتی
۰/۰۰۱	۷۴	۳/۵۴	۱/۱۰	۳/۴۵	وجود تلقی از مفهوم غیردولتی که مترادف با عدم جدیت و سخت‌کوشی است.
۰/۰۰۱	۷۴	۳/۴۸	۱/۰۹	۳/۴۴	محدودیت طبقات کم درآمد در راه یابی به آموزش عالی غیردولتی
۰/۰۰۷	۷۳	۲/۷۶	۰/۸۸	۳/۲۸	اطلاع‌رسانی غلط رسانه‌های جمعی درباره مؤسسات غیردولتی

- از جمله چالش‌های پیش‌روی بخش خصوصی آموزش عالی، احتمال کاهش داوطلبان ورود به دانشگاه به علت کاهش رشد جمعیت است. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای گویای آن است که مقدار $t_{10/68}$ ، درجه آزادی ۷۳ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. براین پایه می‌توان گفت بین میانگین حاصله، (۴/۰۲) با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش مواجه است.

- تصور موجود درباره پایین بودن کیفیت دانش‌آموختگان مؤسسات غیردولتی در مقایسه با سایر زیرنظام‌های آموزش عالی از دیگر چالش‌های پیش‌روی بخش خصوصی آموزش عالی، است. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای حاکی از آن است که مقدار $t_{8/40}$ ، درجه آزادی ۷۳ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. براین اساس می‌توان گفت بین میانگین حاصله، (۳/۷۸) با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش روبرو است.

- یکی دیگر از چالش‌های پیش‌روی بخش خصوصی آموزش عالی، اعتبار ضعیف این مراکز در نزد مردم و سازمان‌ها است. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای گویای آن است که مقدار $t_{7/96}$ ، درجه آزادی ۷۲ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. براین پایه می‌توان گفت بین میانگین حاصله، (۳/۷۸) با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش مواجه است.

- یکی از مشکلاتی که فرا روی دانش‌آموختگان بخش خصوصی آموزش عالی قرار دارد، کمبود فرصت شغلی پس از خاتمه تحصیل است. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای حاکی از آن است

که مقدار $5/76t$ ، درجه آزادی ۷۲ و سطح معناداری $0/000$ است. بنابراین می‌توان گفت بین میانگین حاصله، $(3/65)$ با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش روبرو است.

- یکی دیگر از چالش‌های پیش‌روی بخش خصوصی آموزش عالی، تمایل نداشتن سازمان‌ها و شرکت‌های دولتی و خصوصی در جذب فارغ‌التحصیلان این گونه مؤسسات است. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای گویای آن است که مقدار $5/34t$ ، درجه آزادی ۷۲ و سطح معناداری $0/000$ است. براین پایه می‌توان گفت بین میانگین حاصله، $(3/56)$ با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش مواجه است.

- وجود تلقی از مفهوم غیردولتی که مترادف با عدم جدیت و سخت‌کوشی است، می‌تواند به عنوان یکی از چالش‌های مطرح در پیش‌روی بخش خصوصی آموزش عالی باشد. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای حاکی از آن است که مقدار $3/54t$ ، درجه آزادی ۷۴ و سطح معناداری $0/001$ است. براین اساس می‌توان گفت بین میانگین حاصله، $(3/45)$ با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش روبرو است.

- محدودیت طبقات کم‌درآمد در راه‌یابی به آموزش عالی غیردولتی در زمره چالش‌های مطرح بر سر راه بخش خصوصی آموزش عالی است. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای گویای آن است که مقدار $3/48t$ ، درجه آزادی ۷۴ و سطح معناداری $0/001$ است. براین پایه می‌توان گفت بین میانگین حاصله، $(3/44)$ با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش مواجه است.

- از دیگر چالش‌های پیش‌روی بخش خصوصی آموزش عالی، اطلاع‌رسانی غلط رسانه‌های جمعی درباره این گونه مؤسسات است. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای حاکی از آن است که مقدار $2/76t$ ، درجه آزادی ۷۳ و سطح معناداری $0/007$ است. بنابراین می‌توان گفت بین میانگین حاصله، $(3/28)$ با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی تا حدی با این چالش روبرو است.

بخش خصوصی آموزش عالی با چالش‌های مالی گوناگونی روبه‌رو است. اهم این موارد را می‌توان در جدول شماره ۷ ملاحظه کرد.

جدول شماره ۷. چالش‌های مالی

مؤلفه	میانگین	انحراف معیار	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
تمایل نداشتن بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در آموزش عالی غیردولتی (به دلیل وجود ریسک و نامطمئن بودن سود)	۳/۶۸	۰/۹۸	۵/۹۵	۷۴	۰/۰۰۰
ناکافی بودن حمایت‌های مالی و حقوقی دولت و وزارت علوم از مؤسسات غیردولتی (به ویژه در امری مانند واگذاری زمین و سایر تسهیلات)	۳/۵۳	۱/۰۶	۴/۲۷	۷۲	۰/۰۰۰
تمایل نداشتن خیرین به کمک‌رسانی به مؤسسات غیردولتی	۳/۴۸	۰/۹۵	۴/۳۸	۷۳	۰/۰۰۰

- از جمله چالش‌های مطرح بر سر راه بخش خصوصی آموزش عالی تمایل نداشتن بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در آموزش عالی غیردولتی است که معمولاً به دلیل وجود ریسک و نامطمئن بودن سود روی می‌دهد. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای گویای آن است که مقدار $5/95t$ ، درجه آزادی ۷۴ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. براین پایه می‌توان گفت بین میانگین حاصله، (۳/۶۸) با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش مواجه است.

- ناکافی بودن حمایت‌های مالی و حقوقی دولت و وزارت علوم از مؤسسه‌های آموزش عالی غیردولتی (به‌ویژه در امری مانند واگذاری زمین و سایر تسهیلات)، از جمله چالش‌های مطرح بر سر راه بخش خصوصی آموزش عالی است. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای حاکی از آن است که مقدار $4/27t$ ، درجه آزادی ۷۲ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. براین اساس می‌توان گفت بین میانگین حاصله، (۳/۵۳) با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش روبرو است.

- از دیگر چالش‌هایی که پیش‌روی بخش خصوصی آموزش عالی قرار دارد، تمایل نداشتن خیرین به کمک‌رسانی به مؤسسات آموزش عالی غیردولتی است. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای گویای آن است که مقدار $4/38t$ ، درجه آزادی ۷۳ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. بنابراین می‌توان گفت بین میانگین حاصله، (۳/۴۸) با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد

و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش مواجه است.

چالش‌های آموزشی

بخش خصوصی آموزش عالی همچنین با چالش‌های مختلفی در حوزه امور آموزشی روبه‌رو است. اهم این موارد را می‌توان در جدول شماره ۸ ملاحظه کرد.

جدول شماره ۸. چالش‌های آموزشی

مؤلفه	میانگین	انحراف معیار	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
عملی نبودن استاندارد تعیین شده از سوی وزارت علوم درباره نسبت اعضای هیأت علمی به دانشجو برای مؤسسات غیردولتی	۳/۶۰	۱/۰۱	۵/۱۳	۷۳	۰/۰۰۰
جذب استادان مجرب و در سطح بالا در دانشگاه‌های دولتی و استفاده از اساتید در سطح پایین در مؤسسات غیردولتی	۳/۵۶	۱/۰۲	۴/۶۷	۷۲	۰/۰۰۰
موانع موجود بر سر راه توسعه مؤسسات غیردولتی به ویژه در مورد افزایش تعداد رشته‌ها، مقاطع و...	۳/۲۴	۱/۱۸	۱/۷۷	۷۲	۰/۰۰۸

- از جمله چالش‌های مطرح بر سر راه بخش خصوصی آموزش عالی عملی نبودن استاندارد تعیین شده از سوی وزارت علوم درباره نسبت اعضای هیأت علمی به دانشجو برای مؤسسات آموزش عالی غیردولتی، است. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای حاکی از آن است که مقدار $t=5/13$ ، درجه آزادی ۷۳ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. براین پایه می‌توان گفت بین میانگین حاصله، (۳/۶۰) با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش روبرو است.

- جذب استادان نخبه و مجرب در دانشگاه‌های دولتی و استفاده از اساتید در سطح پایین در مؤسسات غیردولتی از جمله چالش‌های مطرح بر سر راه بخش خصوصی آموزش عالی است. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای گویای آن است که مقدار $t=4/67$ ، درجه آزادی ۷۲ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ است. براین اساس می‌توان گفت بین میانگین حاصله، (۳/۵۶) با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی در سطح زیادی با این چالش مواجه است.

- از دیگر چالش‌های مطرح بر سر راه بخش خصوصی آموزش عالی موانع موجود بر سر راه توسعه مؤسسات آموزش عالی غیردولتی به ویژه در مورد افزایش تعداد رشته‌ها، مقاطع و... است. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای حاکی از آن است که مقدار $t=1/77$ ، درجه آزادی ۷۲ و سطح

معناداری ۰/۰۰۸۰ است. بنابراین می‌توان گفت بین میانگین حاصله، (۳/۲۴) با شاخص مورد انتظار (۳) تفاوت معنادار وجود دارد و از این رو فرض وجود چالش یاد شده، مورد تأیید بوده و بخش خصوصی آموزش عالی تا حدی با این چالش روبرو است.

بحث و نتیجه‌گیری

مروری بر یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که بخش خصوصی آموزش عالی در مسیر فعالیت خود با چالش‌های ناشی از تصمیم‌ها و اقدامات وزارت علوم، اداری و سازمانی، قانونی، اجتماعی، مالی و آموزشی روبرو است که در زیر به بحث درباره‌ی آن پرداخته می‌شود.

نتایج حاکی از آن است که برخی از تصمیم‌ها و اقدامات وزارت علوم، بخش خصوصی آموزش عالی را با چالش جدی روبرو ساخته است. از این رو می‌توان به افزایش بی‌رویه ظرفیت پذیرش دانشجو در دانشگاه‌های پیام‌نور، آزاد و علمی کاربردی، گسترش بی‌رویه پردیس‌ها و شعب دانشگاه‌های دولتی و صدور بی‌رویه مجوز برای توسعه و تأسیس مؤسسات غیردولتی جدید اشاره کرد. این اقدامات موجب شده تا ظرفیت‌های گسترده‌ای برای پذیرش دانشجو در مراکز مختلف به وجود آید و در پی آن بخش خصوصی آموزش عالی با کاهش متقاضی، کمبود دانشجو و در نتیجه اختلال در برنامه‌ریزی آموزشی و مشکلات مالی روبه شود. هم‌چنین، مشخص نبودن سیاست‌ها، تعدد مراجع تصمیم‌گیر درباره بخش خصوصی آموزش عالی در وزارت علوم و استفاده نکردن از مؤسسات غیردولتی در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و تدوین مقررات، آینده‌ی این بخش و ادامه‌ی فعالیت آن را با ابهام مواجه ساخته است. علاوه بر این تعمیم برخی از کاستی‌ها و یا تخلفات از سوی یک یا چند مؤسسه به تمام بخش خصوصی آموزش عالی، موجب شده تا اعتبار مؤسسات با کیفیت نیز به چالش کشیده شده و امکان تمایز این‌گونه مراکز از سایر موارد با دشواری روبرو شود. خاطر نشان می‌سازد یافته‌های مذکور با نتایج مطالعات نادری (۱۳۹۱)، اسدی و دیگران (۱۳۹۲)، توکل (۱۳۹۳) و آل لامکی (۲۰۰۶) در این باره همخوانی دارد.

ساختار اداری و سازمانی موجود نیز چالش‌هایی را برای بخش خصوصی آموزش عالی به وجود آورده است. از این جمله می‌توان به استفاده رایگان سایر خرده نظام‌های آموزش عالی از تریبون‌های رسمی در مقابل محدودیت مؤسسات غیردولتی اشاره کرد. که امکان هرگونه اطلاع‌رسانی و تبلیغ رایگان را از آن‌ها سلب کرده است. هم‌چنین ناهماهنگی بین دولت‌های مختلف نسبت به تصمیمات یکدیگر درباره بخش خصوصی آموزش عالی باعث شده تا روند فعالیت این مؤسسات به صورت تابعی از تغییرات سیاسی و جناحی درآید. از سوی دیگر فقدان یک نهاد غیردولتی متمرکز برای ساماندهی، نظارت و ارزیابی مؤسسات غیردولتی، موجب شده تا دولت و وزارت علوم به جای نظارت، در نقش متولی این‌گونه مؤسسات ظاهر شده و با دخالت در آن، مشکلاتی

را برای این بخش به وجود آورند. علاوه بر این وجود مؤسسات شبه دولتی (خصوصی) در فهرست مؤسسات غیردولتی، باعث شده تا در برخی موارد رفتار تبعیض‌آمیز از سوی دولت اعمال شود چرا که این مؤسسات به صورت غیرمستقیم از بودجه‌ی دستگاه‌های دولتی و یا نهادهای حاکمیتی استفاده می‌کنند بدون آنکه چنین امکانی برای سایر مؤسسات غیردولتی وجود داشته باشد. نبود همکاری لازم و مناسب سازمان‌های دولتی با مؤسسات غیردولتی نیز بر مشکلات این بخش افزوده و آن‌ها را در انجام امور جاری خود با مشکل روبه‌رو کرده است و سرانجام آنکه وجود مؤسسات گوناگون با نام و عنوان مشابه مؤسسات آموزش عالی غیردولتی (مؤسسات آموزش عالی آزاد)، موجب کاهش اعتبار این بخش تا سطح آموزشگاه‌های آزاد شده است. شایان ذکر است این یافته‌ها با نتایج مطالعه مهرخوان و غمخوار (۱۳۸۷)، در این باره همخوانی دارد.

نبود و یا کمبود برخی از قوانین و مقررات و یا حتی تفسیرهای مختلف درباره قانون‌های موجود در پاره‌ای از موارد بخش خصوصی آموزش عالی را با چالش روبه‌رو ساخته است. از این جمله می‌توان به فقدان مقررات و ضوابط جامع و به روز و خاص بخش غیردولتی، اشاره کرد که موجب شده تا مؤسسات مذکور علی‌رغم تفاوت بسیار در امکانات و منابع، ناچار به پیروی از ضوابط مراکز آموزش عالی دولتی شوند. هم‌چنین نبود یک نظام رتبه‌بندی مناسب برای مؤسسات غیردولتی، نبود ضوابط یکسان برای توسعه دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی (وجود روابط ناعادلانه) و ضعف در برخورد قانونی با مؤسسات متخلف و بی‌کیفیت، باعث شده تا ضمن عدم تفکیک مؤسسات کارآمد از موارد دیگر، توسعه‌ی این‌گونه مراکز نیز در اغلب موارد با دشواری روبه‌رو شود و این درحالی است که کماکان برخی آموزش عالی را وظیفه‌ی دولت دانسته و با واگذاری آن به بخش خصوصی در این امر مخالفت می‌کنند.

برخی دیگر از چالش‌های پیش‌روی بخش خصوصی آموزش عالی، ناشی از شرایط اجتماعی و فرهنگی موجود است. از این جمله می‌توان به کاهش رشد جمعیت و در نتیجه کاسته شدن از تعداد داوطلبان ورود به این مراکز اشاره کرد که خود پیامدهایی از قبیل اختلال در برنامه‌ریزی آموزشی و مشکلات مالی را در پی دارد. از سوی دیگر اعتبار ضعیف مؤسسات آموزش عالی خصوصی در نزد مردم و سازمان‌ها و تصور موجود درباره پایین بودن کیفیت دانش‌آموختگان این مراکز، بر کاهش تعداد متقاضیان تحصیل در این بخش تأثیر زیادی داشته است. هم‌چنین تمایل نداشتن سازمان‌ها و شرکت‌های دولتی و خصوصی در جذب فارغ‌التحصیلان مؤسسات غیردولتی و کمبود فرصت‌های شغلی برای دانش‌آموختگان این مراکز، آینده‌ی شغلی دانشجویان این بخش از آموزش عالی را با ابهام جدی روبه‌رو ساخته است. ضمن آنکه وجود تلقی نادرست از مفهوم غیردولتی که مترادف با عدم جدیت و سخت‌کوشی است، باعث شده تا سطح انتظار ذی‌نفعان از این بخش کاهش یافته و کیفیت آموزش تنزل یابد. علاوه بر این از آنجا که تحصیل در مراکز

آموزش عالی غیردولتی مستلزم پرداخت شهریه است، طبقات کم‌درآمد در راه‌یابی به آموزش عالی غیردولتی با محدودیت روبه‌رو هستند و البته افزایش مشکلات معیشتی و کاهش توان مالی اغلب مردم در سال‌های اخیر بر ابعاد این مشکل افزوده است و سرانجام اطلاع‌رسانی نادرست رسانه‌های جمعی درباره مؤسسات غیردولتی موجب شده تا تصویر نامطلوبی از این‌گونه مراکز در افکار عمومی ایجاد شود که این خود مزید بر علت بوده و موجب تشدید مشکلات پیش گفته، گردیده است. شایان ذکر است این یافته‌ها با نتایج مطالعات اسدی و دیگران (۱۳۹۲)، نادری (۱۳۹۱)، توکل (۱۳۹۳)، مهرخوان و غمخوار (۱۳۸۷) و امپونسا و انوها (۲۰۱۳)، در این باره همخوانی دارد.

مشکلات مالی از دیگر چالش‌های پیش‌روی بخش خصوصی آموزش عالی است. از این جمله می‌توان به تمایل نداشتن بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در آموزش عالی غیردولتی اشاره کرد که به دلیل وجود ریسک و نامطمئن بودن سود در این حوزه روی داده است. همچنین ناکافی بودن حمایت‌های مالی و حقوقی دولت و وزارت علوم از مؤسسات غیردولتی، این بخش را در تامین هزینه‌های خود به‌ویژه در امور زیر بنایی، با مشکل روبه‌رو کرده است و این درحالی است که افراد خیر نیز تمایل چندانی به کمک‌رسانی به مؤسسات غیردولتی ندارند. خاطر نشان می‌سازد یافته‌های مذکور با نتایج مطالعات آل لامکی (۲۰۰۶)، نادری (۱۳۹۱) و امپونسا و انوها (۲۰۱۳) در این باره همخوانی دارد.

بخش خصوصی آموزش عالی با چالش‌های مختلفی در حوزه امور آموزشی روبه‌رو است. از این جمله می‌توان به عملی نبودن استاندارد تعیین شده از سوی وزارت علوم درباره نسبت اعضای هیأت علمی به دانشجو اشاره کرد که با توجه به درآمد ناکافی این بخش، امکان تحقق ضوابط یاد شده، عملاً وجود ندارد. همچنین جذب استادان مجرب و در سطح بالا در دانشگاه‌های معتبر دولتی، موجب شده تا در برخی از مؤسسات غیردولتی به‌ویژه در مناطق دور از مرکز، از استادان در سطح پایین استفاده شود که این نکته بر کاهش کیفیت آموزش در این‌گونه مؤسسات، بی‌تأثیر نبوده است. علاوه بر این بخش خصوصی تا حدودی نیز با موانع موجود بر سر راه توسعه به‌ویژه در مورد افزایش تعداد رشته و دوره، روبه‌رو است. این خود می‌تواند امکان رقابت با دانشگاه‌های دولتی که از این بابت مشکل کمتری دارند را از بین ببرد. شایان ذکر است این یافته‌ها با نتایج مطالعات توکل (۱۳۹۳)، نادری (۱۳۹۱)، اسدی (۱۳۹۰)، اسدی و دیگران (۱۳۹۲) و امپونسا و انوها (۲۰۱۳) در این باره همخوانی دارد.

با نگاهی بر آنچه آورده شد، می‌توان دریافت یافته‌های این پژوهش با نگرش سیستمی قابل تعبیر و تفسیر است چرا که بر این پایه می‌توان بخش خصوصی آموزش عالی را به مثابه یک سیستم در نظر گرفت که متأثر از عوامل محیطی است. تأثیر منفی برخی از این عوامل به

اندازه‌ای است که می‌تواند عملکرد این سیستم را با اختلال روبه‌رو ساخته و یا ادامه حیات آن را به مخاطره بیندازد.

پیشنهادات اجرایی

- شناسایی ظرفیت‌های واقعی موجود در زیر نظام‌های آموزش عالی و سامان‌دهی پذیرش دانشجو در آن می‌تواند از خالی ماندن ظرفیت موجود در بخش خصوصی آموزش عالی و پیامدهای نامطلوب آن، جلوگیری کند.

- وزارت علوم باید، سیاست‌های خود را درباره‌ی مؤسسات آموزش عالی خصوصی، مشخص کرده و در این راستا می‌تواند با مشارکت آن‌ها نسبت به سیاست‌گذاری و تدوین قوانین و مقررات متناسب با این بخش، اقدام کند.

- تصویب مقررات و ضوابط حمایتی و رفع برخی از موانع قانونی، می‌تواند موجب تسریع روند فعالیت بخش خصوصی آموزش عالی باشد.

- وجود یک نظام رتبه‌بندی متناسب با مقتضیات بخش خصوصی آموزش عالی می‌تواند معیار مناسبی برای سنجش کیفیت و همچنین توسعه‌ی مؤسسات آموزش عالی غیردولتی به شمار آید.

- برای تفکیک مؤسسات آموزش عالی فاقد کیفیت در بخش خصوصی آموزش عالی لازم است با مؤسسات ضعیف یا متخلف برخورد قانونی صورت گرفته و با تجمیع یا ادغام مؤسسات ضعیف و پراکنده، آن‌ها را به مراکز کارآمد تبدیل کرد.

- امکان استفاده‌ی بخش خصوصی آموزش عالی از تریبون‌های رسمی، ضمن رفع تبعیض موجود می‌تواند زمینه را برای ارائه‌ی تصویر واقعی از این بخش و رفع برخی از ابهامات موجود در افکار عمومی فراهم کند.

- اختصاص یارانه از سوی دولت و اعطای کمک‌های مالی توسط سازمان‌ها و نهادهای امدادی و حمایتی می‌تواند زمینه را برای راهیابی اقشار کم درآمد به بخش خصوصی آموزش عالی فراهم کند.

- راه‌اندازی یک نهاد غیردولتی کارآمد می‌تواند راهکار مناسبی برای نظارت و ارزیابی بر فعالیت بخش خصوصی آموزش عالی باشد.

- Alam, Kh & Kumar Halder, U. (2016). *The Emergence and Impact of Privatization of Higher Education*. Retrieved from Indian Overview. www.researchgate.net
- Al-Lamki, M. Salma (2006). The Development of Private Higher Education in the Sultanate of Oman: Perception and Analysis, *International Journal of Private Education*, 3, 54-77.
- Amponsah, E & Onuoha, Luke. (2013). The Performance and Challenges of Private Universities in Ghana and Nigeria. *International Journal of Business and Social Science*. Vol. 4 No. 5
- Arasteh, H., & Esfandiari, T. (2010). Privatization in higher education. *Science Cultivation Journal*, 1, 11-21.
- Asadi, F & Taban, M & Safari Kahre. (2011). *Analyzing the strategic status of universities and institutes of higher education Nonprofits in Iran: Using a Comprehensive Strategic Analysis Approach*. Journal of Faculty of Management, University of Tehran. Volume 5, Number 3, 19-38
- Asadi, F. (2013). Report by Iran's Ministry of Science, Research and Technology, office of Non-Governmental Higher Education. unpublished manuscript.
- Crnkovic, B., & Pozega, Z. (2007). Causes and models of privatization in higher education. *Interdisciplinary Management Research*. Fourth Symposium. Faculty of Economics in Osijek. 124-134.
- Hashemin, F & Zandian, H & Aghamohammadi, J (2015). Analysis of Private Sector Participation in the Education System. *Strategic and Macroeconomic Quarterly*. Year 3, issue 12, Pages 1-26
- Mahmoud, A. A. (2008). Challenges Facing the Privatization of Higher Education in the Arab World. In *Proceeding of the International Conference*, Ahlia University, Kingdom of Bahrain, 3-4 June (pp. 15-20), London, Taylor & Francis Group.
- Mehrali Zadeh, Y. (1994). Privatization in higher education. *Public Administration*, Nos. 26 and 27, 60-76.
- Mehrkan, A. & Ghamkhar, Q. (2008). *Non-profit, non-governmental higher education institutes (Examining capabilities, challenges, and strategies)*. Mashhad: Ahangehghalam.
- Mohaddesi Kilvaei, H. (2013). Consequences of increasing commercialization of Iran's higher education. *Ketabmah Social Sciences*, 69, 94-95.
- Mohamedbhai, G (2017). *The changing landscape of private higher education*. Retrieved from university world news.
- Naderi, Q. (2012). Higher education plan provision conducted by a non-profit developmental workgroup, from 2010-2012. *Iran's Ministry of Science, Research and Technology, Office of Non-Governmental Higher Education*.
- OECD (2007). *Funding Systems and Their Effects on Higher Education Systems*, OECD, Austria.
- Qajargar, M. (2001). *Introduction to the Privatization of the Education System in Iran*. Tehran: Zohreh Publications
- Rabiei, A. & Nazarian, Z. (2011). Factors Influencing Higher Education Policy Making With Principle 44. *Strategy*, 61, 247-276
- Rabiei, A. & Nazarian, Z. (2012). Barriers to the privatization of higher education in Iran and providing solutions for them. *Iranian Higher Education*, 4(2), 171-206.
- Rezaeian, A. (1998). *System Analysis and Design* (2nd ed.). Tehran: Samt.
- Rezaeian, M., Tavako, M., & Naveebrahim, A. (2016). Challenges facing the non-profit non-governmental higher education institutions and universities. *Iranian Higher Education*, 8(1), 72-91.

- Rezaeian, M., Tavako, M. & Naveebrahim, A. (2018). Challenges of Non-Profit, Non-Government and Higher Education Institutions. *Journal of Management and Planning in Education System*, 11(2), 9-26.
- Salehi Omran, E& Ebrahimi, Q & Hosseinzadeh, M. (2011). *Investigating the Factors and Motives of the Development and Expansion of Universities and Higher Education Institutions Nongovernmental - Nonprofit in Iran Case Study: Mazandaran Province*. Iranian Social Studies. Volume 4, Number 3, 83-105
- Tasnimi, A., & Sajjadi, M. (2001). Critiquing theoretical foundation of privatization in higher education centers. *Journal of Research and Planning in Higher education*, 7(2), 15-42.
- Tavakol, M. (2010). *Sociology of Science: Theoretical Topics*. Tehran: Jameeshenasan.
- Tavakol, Mohammad. "When Everybody Gets a Doctorate Degree." Ettela'at New Year Special Edition Norouznameh, 15 Mar. 2015: 22-25. Print.
- Tavakol, M & Nave ebrahim, A & Rezaeian, M.(2017). Implications and consequences of private sector participation in higher education. *Sociological review*. Article 12, Volume 24, Issue 2, Winter and Spring 2018, Page 593-627
- OECD (2007) Funding Systems and Their Effects on Higher Education Systems: Country study-Austria, OECD.
- Wilkinson, R. & Yossof I. (2005). Public and Private Provision of Higher Education in Malaysia: A Comparative Analysis. *Higher Education*, 50, 361-386.

Archive of SID

Challenges of the Private Sector of Higher Education in Iran

M. Rezaeian *

Received: 2018/04/23

Accept: 2019/10/22

Abstract

Objective: The increasing social demand for university admission and the inability to provide funding for higher education growth have encouraged many governments to get private sector participation in the area. In Iran, private higher education came to surface in 1958, and the activity of this sector has continued with a large fluctuation. In the course of action, the centers face various challenges that have made it difficult for them to operate. This article examines the most critical challenges facing the private sector in higher education in Iran.

Materials and Methods: The statistical population of this study consists of 75 experts and includes a variety of executives and higher education experts. In order to collect data, questionnaires were employed. Content validity was used to determine the validity of the questionnaire, and the Cronbach's alpha coefficient was used to assess its reliability. To analyze the data, first through some central features and dispersion, descriptive findings were explained, and then a one-sample T-test was used to compare the mean with the expected level.

Discussion and conclusion: Some of the challenges in the private sector of higher education stem from the decisions and actions of the Ministry of Science, Research and Technology such as increasing student admission in Payame Noor, Azad, and vocational universities, expanding state-run university branches, issuing unauthorized licenses for the establishment of new NGOs, unclear policies, numerous decision-makers in the Ministry of Science, Research and Technology, not engaging the private sector in policy-making decisions, planning and regulation, and generalizing some shortcomings of institutions to the entire private sector of higher education. The existing administrative and organizational structure also poses challenges such as restrictions on NGOs using official platforms, lack of coordination from one government administration to the next, lack of a centralized NGO to organize, oversee and evaluate private institutions, lack of cooperation among government organizations, the existence of semi non-governmental institutions in the list of NGOs, and the existence of various institutions in the same name and title as non-governmental higher education institutions.

* Corresponding Author: Faculty Member in Soore University, Culture and Communication faculty. E-mail: rezaeian@soore.ac.ir.

Archive of SID

The legal challenges include lack of specific private sector regulations, lack of a proper ranking system, lack of uniform development criteria, not imposing the law on poor quality institutions, and the objection of some to the privatization of higher education due to violation of Article 30 of the Constitution. Existing social and cultural conditions also lead to challenges such as declining enrollment due to decline in population growth, the poor reputation of private higher education institutions in society, perceptions of the low quality of education among graduates, lack of willingness among organizations to recruit graduates from private universities, lack of job opportunities for graduates of private universities, a misconception of the non-governmental institutions, a restriction on the low-income class in having access to private higher education centers, and the mass media inaccurate information on non-governmental organizations.

The financial challenges include the inability of the private sector to invest in higher education, inadequate government funding in NGOs, and people's reluctance to donate to such establishments. The educational challenges include failure to meet the standard faculty to student ratios and the recruitment of qualified professors at prestigious state-run universities, as well as the obstacles to the development of such institutions.

Keywords: higher education, private sector, challenges, privatization, non-governmental.